

Αθλητικός τουρισμός: Μια μορφή αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης στην Ελλάδα

Νίκος Βαγιονής*

Περίληψη

Στο άρθρο αυτό επιχειρείται καταρχάς μια σύντομη ανασκόπηση ορισμών και θεωριών του τουριστικού φαινομένου και των τρόπων ένταξής του στα πλαίσια των αναπτυξιακών θεωριών με έμφαση στην αειφορία. Στο δεύτερο μέρος αναδεικνύονται πολλές μορφές αθλητικού τουρισμού ως εναλλακτικές στον μαζικό τουρισμό και ως συμβατές με τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης. Στο τρίτο μέρος γίνεται μια ειδικότερη αναφορά στις παραλλαγές, στο δυναμικό, στη μέχρι τώρα ανάπτυξη και στις δυνατότητες διαφόρων συγκεκριμένων μορφών αθλητικού τουρισμού στην Ελλάδα, ανάλογα με την ένταση υποδομών που απαιτούν. Στόχος μας είναι να καταδείξουμε ότι αυτές προάγουν την αειφορία, τη μειωμένη εποχικότητα, την αποκέντρωση και την ισόρροπη γεωγραφική και δικαιότερη κοινωνική ανάπτυξη και να υπογραμμίσουμε ότι αξίζει να ενισχυθούν.

Λέξεις-κλειδιά: Αθλητικός τουρισμός, αειφόρος ανάπτυξη, εναλλακτικός τουρισμός, ποδηλασία, ορειβασία.

Ταξινόμηση JEL: L83, Z32, Z38

1. Θεωρητικό πλαίσιο τουρισμού και ανάπτυξης

Οι ορισμοί του τουρισμού είναι προσφιλές θέμα επιστημονικών προσεγγίσεων από διαφορετικές μάλιστα οπτικές τόσο των κοινωνικών όσο και των ανθρωπιστικών σπουδών, μια και ο τουρισμός, οι εξελίξεις και η ανάπτυξη που βασίζονται σε αυτόν, αγγίζουν πολλα-

πλές εκφάνσεις της οικονομικής και κοινωνικής ζωής του σύγχρονου ανθρώπου.

Αρχικά θα διερευνήσουμε ορισμένους ορισμούς του τουριστικού φαινομένου ενδεικτικά –γιατί το θέμα του αθλητικού τουρισμού είναι πολύ ειδικότερο–, για να διαπιστώσουμε την πορεία της επιστημονικής σύλληψης και οριοθέτησης του τουρισμού στο πρόσφατο παρελθόν.

Ο τουρισμός υπό διάφορες μορφές συναντιέται από τα αρχαία χρόνια, είτε με τη μορφή του αθλητικού τουρισμού για την παρακολούθηση ή συμμετοχή σε Αγώνες, όπως οι Ολυμπιακοί, αλλά και τα λιγότερο γνωστά Ηραία που διεξάγονταν στην Ολυμπία πριν από τους πρώτους Ολυμπιακούς αγώνες, τα Ίσθμια, τα Νέμεα, τα Πύθια στους Δελφούς κ.ά. Σημαντική κίνηση πολιτιστικού τουρισμού σημειωνόταν για την παρακολούθηση ή συμμετοχή σε θεατρικά ή μουσικά φεστιβάλ, όπως οι τελετές των μικρών και μεγάλων Διονυσίων και των Ληναίων στην Αθήνα, αλλά και στο Ασκληπιείο της Επιδαύρου, στους Δελφούς, αλλά και σε όλες τις πόλεις που υπήρχαν μεγάλα θέατρα (πάνω από 30 στον ελλαδικό χώρο) με εκδηλώσεις που είχαν υπερτοπική απήχηση. Οι μορφές αυτές είχαν σε ορισμένο βαθμό και τη διάσταση του θρησκευτικού τουρισμού όπως βέβαια και τα λιγότερο –σήμερα– γνωστά Παναθήναια, που ήταν οι αθλητικοί αγώνες στην Αθήνα, εν μέσω ευρύτερων θρησκευτικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων, ενώ παράλληλα υπήρχε και ο αμιγώς θρησκευτικός/προσκυνηματικός τουρισμός σε εκατοντάδες ναούς σε ολόκληρη την ελληνόφωνη αρχαιότητα, με παλαιότερα τα Καβίρεια στη Σαμοθράκη και γνωστότερα τα Ελευσίνια Μυστήρια.

Από τον πλούτο αυτό απέμειναν ελάχιστα μόνο ψήγματα τουρισμού στον Μεσαίωνα των συνεχών πολέμων και του σκοταδισμού. Ο Βαρβαρέσος (Βαρβαρέσος 2000) σημειώνει ότι είχαν απομείνει μόνο οι μορφές τουρισμού επ' αφορμή θρησκευτικών γεγονότων αλλά και ο πρώιμος πανεπιστημιακός τουρισμός. Οι μελέτες για την πρώιμη πανεπιστημιακή εκπαίδευση στην Ευρώπη (Rait 1969), και τον κόσμο βέβαια, κατα-

* Ερευνητής Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ). E-mail: nvagionis@kepe.gr

– Οι γνώμες και κρίσεις που διατυπώνονται στο άρθρο εκφράζουν τις απόψεις του συγγραφέα και δεν αντανακλούν κατ' ανάγκη τις θέσεις του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.

δεικνύουν ότι οι βασικές επιστημονικές κατευθύνσεις του μεσαιωνικού πανεπιστημίου αφορούσαν αποκλειστικά σχεδόν τους ευγενείς (Pryds 2000) και ήταν, όπως θα αναμενόταν, η Θεολογία, η Νομική και η Ιατρική, όπως σημειώνεται στο μνημειώδες έργο του Άγγλου φιλόσοφου Rashdall (1895).

Ο μοντέρνος τουρισμός για πολλούς ξεκινά το 1845, όταν ιδρύεται το πρώτο γραφείο ταξιδιών από τον Thomas Cook στο Leicester (Williamson 1998). Η εξέλιξη δεν ήταν θεαματική όπως ορισμένοι υποστηρίζουν, μια και χρειάστηκαν 20 χρόνια για να καταφέρει να ιδρύσει το πρακτορείο στην Fleet Street στο Λονδίνο, το 1865, που βέβαια ανέλαβε ο γιος του. Η εταιρεία έφτασε να κυριαρχήσει στον πλανήτη και να ιδρύσει υποκαταστήματα σε 68 χώρες του κόσμου μέχρι την κατάρρευσή της τον Σεπτέμβριο του 2019 (Time 2019).

Για την εξήγηση του φαινομένου του τουρισμού, ο Λαγός (2016) παραθέτει μια σημαντική συλλογή προσεγγίσεων βασισμένη σε ψυχολογικές θεωρίες όπως αυτή των ιεραρχημένων κινήτρων του Maslow (1954), όπου ο τουρισμός κατατάσσεται στην ανώτερη βαθμίδα της «αυτοπραγμάτωσης», αλλά και πολλές άλλες θεωρίες όπως του Plog (Λαγός 2016, σ.148 και Cruz-Milán 2017) όπου μελετάται το ψυχογράφημα του Αμερικανού τουρίστα, ή του Littlejohn για την περιβαλλοντική ερμηνεία της βιωματικής επίσκεψης (Λαγός 2016, σ.151). Επίσης μια ενδιαφέρουσα περιγραφή του τουρισμού γίνεται από τον Ζαχαράτο σε ειδικό τόμο του ΞΕΕ (Ζαχαράτος 2010).

Σύμφωνα με τον ορισμό των Ηνωμένων Εθνών (UN 1993), η ταξινόμηση των διεθνών επισκεπτών βασίζεται αφενός στα κίνητρα των επισκεπτών (όσοι μετακινούνται σε μια χώρα για να ασκήσουν αμειβόμενο επάγγελμα ή βρίσκονται σε τράνζιτ ή είναι πρόσφυγες δεν θεωρούνται τουρίστες), και αφετέρου στη διάρκεια παραμονής, η οποία διακρίνει όσους πραγματοποιούν τουλάχιστον μία διανυκτέρευση στην επισκεπτόμενη χώρα (τουρίστες), από όσους δεν διανυκτερεύουν (ημερήσιοι επισκέπτες).

Στη συνέχεια οφείλουμε να οριοθετήσουμε τον τουρισμό στα –πολυσυζητημένα– πλαίσια της «Οικονομικής Μεγέθυνσης» (Economic Growth), της απογείωσης

δηλαδή της οικονομίας από τη βιομηχανική προς την (υπέρ)καταναλωτική κοινωνία και την (υπέρ)κερδοφόρα καπιταλιστική ανάπτυξη σε επίπεδο χώρας (Rostow 1960 και Cornwall 2018), αλλά και της «Ανάπτυξης» (Development), η οποία νοείται ως η αύξηση της απόδοσης μιας οικονομίας συζευγμένη όμως με άνοδο της κοινωνικής ασφάλειας και ευημερίας, που όλο και περισσότερο βασίζεται στο δεύτερο παρά στο πρώτο μέρος του ορισμού σύμφωνα και με τη σημερινή διατύπωση του στόχου του ΟΟΣΑ. *“We work as partners with governments and private actors in developing countries to create a sustainable world where every person has the opportunity to live a healthy and productive life.”* (OECD 2021). Υπάρχει ευρεία βιβλιογραφία που εστιάζει στις προϋποθέσεις της «Βιώσιμης Ανάπτυξης», ή ακριβέστερα «Αειφόρου¹ Ανάπτυξης».

Πρέπει να σημειώσουμε εδώ ότι ο τουρισμός, σαν κοινωνικοοικονομικό φαινόμενο, ανήκει στον τομέα των υπηρεσιών και όχι της βιομηχανικής παραγωγής, και έχει σημαντική διάσταση και συμβολή στην «Οικονομική Μεγέθυνση», με την έννοια της συμβολής στο εθνικό προϊόν και του ρόλου των παγκόσμιων tour operators και ξενοδοχειακών αλυσίδων. Όμως, τα πολύ πρόσφατα χρόνια, με την ανάπτυξη της «ψηφιακής κοινωνίας» (digital society), εν μέσω οικονομικών κρίσεων αλλά και της συνεχιζόμενης υγειονομικής κρίσης, αυτή που φαίνεται να διατηρείται ως ανθεκτικότερη είναι η μορφή της «Αειφόρου» τουριστικής ανάπτυξης.

Η αειφόρος τουριστική ανάπτυξη είναι η τουριστική ανάπτυξη που είναι σχεδιασμένη ώστε να προωθή την ισόρροπη περιφερειακή και τοπική οικονομική ανάπτυξη, αλλά και την ευημερία των πολιτών, την κοινωνική ισότητα και δικαιοσύνη, την αύξηση της απασχόλησης, την προάσπιση της τοπικής επιχειρηματικότητας, την ανάπτυξη δεξιοτήτων και την προστασία του περιβάλλοντος κάθε τουριστικής περιοχής. Σε αυτές τις ίδιες αρχές, θεμελιώνεται θεωρητικά και ο «υπεύθυνος τουρισμός» (responsible tourism) από την πλευρά της κατανάλωσης (τουριστών) μαζί με το υψηλό επίπεδο τουριστικής ικανοποίησης (UNWTO 2005).² Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού των Ηνωμένων Εθνών προτείνει σήμερα εν μέσω της πανδημίας Covid19 ακριβώς την επιλογή της επαναφοράς του τουρισμού³ (UNWTO 2021), μέσω των αρχών του «υπεύθυνου τουρισμού».

1. Ο αγγλικός όρος “sustainable” στον οποίο αναφερόμαστε εναλλακτικά και ως «βιώσιμος/η», μεταφράζεται ακριβέστερα, και προτιμάται από τους πιο πολλούς επιστήμονες και συγγραφείς στον χώρο, ως «αειφόρος». Περί «αειφορίας» γενικά υπάρχει πληθώρα βιβλιογραφίας που δεν μπορεί να παρατεθεί εδώ, ενώ ο αναγνώστης μπορεί να ανατρέξει σε αυτήν.

2. *“Sustainable tourism should also maintain a high level of tourist satisfaction and ensure a meaningful experience to the tourists, raising their awareness about sustainability issues and promoting sustainable tourism practices amongst them”.*

3. *“Tourism must come back and it presents us with a choice: to return to business as usual (or worse, take backwards steps in progress), or to use sustainability as a core driver of our return. Responsible tourism must lead the way to help tourism companies build back better”.*

2. Αθλητικός τουρισμός και αειφόρος ανάπτυξη

Ο τουρισμός, όπως είναι ευρέως βιβλιογραφικά διερευνημένο, περιλαμβάνει πολλές μορφές, όπως ο μαζικός τουρισμός, που εστιάζεται κυρίως σε τουρισμό διακοπών, θερινών ή χειμερινών, ανάλογα με την περιοχή, αλλά και σε μια εναλλακτική, ευρεία ομάδα την επονομαζόμενη «θεματικός τουρισμός» (Βαγιονής και Λεοντίδου 2020). Ο θεματικός τουρισμός είναι μια εναλλακτική στρατηγική προσέγγισης της προσφοράς τουριστικού προϊόντος, εξειδικευμένου για ειδικές ομάδες της αγοράς, με δυνατότητες για καλύτερη διείδυση του μάρκετινγκ αλλά και ποιοτικότερη προσφορά των υπηρεσιών.

Ο θεματικός τουρισμός τώρα, στα πλαίσια μιας βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, μπορεί να περιλαμβάνει διάφορες μορφές δραστηριοτήτων και πρακτικών με στόχο την προσέλκυση του επισκέπτη/τουρίστα με προοπτική την αλληλεπίδρασή του με το φυσικό περιβάλλον και τον ανθρώπινο παράγοντα των περιφερειών, των δήμων και κοινοτήτων υποδοχής, ώστε να προωθήσουν την ανάπτυξη τουρισμού που να ενισχύει οικονομικά και κοινωνικά τους τόπους αυτούς, συμβάλλοντας στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και την ευημερία των πολιτών, καθώς και προστατεύοντας το περιβάλλον και τα ιδιαίτερα πολιτισμικά στοιχεία των τόπων υποδοχής.

Το συστατικό λοιπόν του θεματικού τουρισμού με έμφαση στην αειφόρο ανάπτυξη είναι η δημιουργία ενός ευρέος και συνεχώς διευρυνόμενου πεδίου δράσεων για ανάπτυξη και εμπλουτισμό τουριστικού προϊόντος, που να είναι καλύτερα προσανατολισμένο στο τοπικό ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον, με κύριο σκοπό τη βέλτιστη χρήση των τοπικών περιβαλλοντικών πόρων, τον σεβασμό στην κοινωνικοπολιτισμική αυθεντικότητα των τοπικών κοινωνιών και τη διασφάλιση βιώσιμων, μακροπρόθεσμων οικονομικών δραστηριοτήτων, παρέχοντας κοινωνικοοικονομικά οφέλη τόσο στους παρόχους των τουριστικών υπηρεσιών, όσο στις κοινωνίες υποδοχής αλλά και τους τουρίστες.

Μία ευρύτερη κατηγορία των τέτοιων μορφών είναι ο τουρισμός υπαίθρου, με ηπιότερες εκφάνσεις τον αγροτουρισμό, οικοτουρισμό, του μηδενικού αποτυπώματος (zero carbon), τον ορνιθοσκοπικό (birdwatching), τον φωτογραφικό/φιλμογραφικό, τον οιοτουρισμό/γευσισγνωστικό, και άλλες, πιο δυναμικές, που εντάσσονται

στην υποκατηγορία του αθλητικού τουρισμού. Αυτή περιλαμβάνει ένα πλήθος σπορ που ταιριάζουν σε όλα τα είδη υπαίθρου, το βουνό, τον κάμπο, το δάσος, τα ποτάμια, τη θάλασσα, την ασφάλτο, το χωματόδρομο, τα μονοπάτια, τον βράχο και κάθε ακόμα φυσικό χαρακτηριστικό, με εξειδικεύσεις που θα δούμε στο επόμενο τμήμα.

Σύμφωνα με την αντικειμενική πραγματικότητα οι αθλητικές δραστηριότητες οι σχετικές με τον τουρισμό περιλαμβάνουν:

2.1. Την προσέλευση τουριστών/επισκεπτών για ενεργητική συμμετοχή σε αθλητικές εκδηλώσεις μεμονωμένα ή ως ομάδα, αλλά και την παραμονή τους για προετοιμασία σε ένα άθλημα

Η περίπτωση αφορά τόσο μεμονωμένους αθλητές, όσο και ομάδες αθλητών, και τις συνοδούς αποστολές από γιατρούς, τεχνικούς και παράγοντες, δημοσιογράφους, κλπ., που ταξιδεύουν στα πλαίσια προετοιμασίας ή και για να συμμετάσχουν σε αθλητικούς αγώνες. Οι αθλητές, οι ομάδες και οι συνοδοί συχνά παρατείνουν χρονικά τη διαμονή τους στον τόπο διεξαγωγής πριν –συνήθως– τον αθλητικό αγώνα για εγκλιματισμό, ή και μετά.

Κλασικό παράδειγμα είναι η συμμετοχή χιλιάδων διεθνών αθλητών/τουριστών στον «Αυθεντικό Μαραθώνιο» της Αθήνας που προβάλλεται κατεξοχήν από τις αρχές και ως ναυαρχίδα του αθλητικού τουρισμού της χώρας και όχι μόνο⁴ (ΣΕΓΑΣ 2021).

Η περίπτωση αφορά, εκτός από τους δεκάδες παγκόσμιας απήχησης Μαραθώνιους στον πλανήτη (Βοστώνης, Λονδίνου, Νέας Υόρκης, Βερολίνου, Τόκυο, κλπ.) πολλά σπορ, όπως διεθνείς διοργανώσεις κλασικού αθλητισμού, αντίστοιχες για ομάδες ποδοσφαίρου ή μπάσκετ, παγκόσμιας απήχησης ποδηλατικού γύρους όπως το Tour de France, το Giro d' Italia, ή το Vuelta à Espagna, ή τα διεθνή τουρνουά τένις όπως το Roland Garros, όπου, ιδίως όταν υπάρχει εθνικό ενδιαφέρον, υπάρχει ευρεία και θριαμβευτική κάλυψη από τα μίντια (βλέπε Τσιτσιπάς κλπ.).

Ας σημειωθεί ότι η προετοιμασία αλλά και η συμμετοχή εντάσσεται στον τουρισμό, ανεξάρτητα από το αν υπεισέρχεται ή όχι αμοιβή του αθλητή ή της ομάδας, ή αντίστροφα fee συμμετοχής στη διοργάνωση. Η εν-

4. «Κάθε δεύτερη Κυριακή του Νοεμβρίου, γίνεται στην Αθήνα ένα από τα μεγαλύτερα, εάν όχι το μεγαλύτερο, σε μέγεθος, κύρος, κοινωνική συμμετοχή, κρατική υποστήριξη και μιντιακή αποδοχή αθλητικό, πολιτιστικό και τουριστικό γεγονός της χρονιάς: ο Μαραθώνιος Αθήνας. Ο Αυθεντικός (ΑΜΑ)».

δεχόμενη αμοιβή προέρχεται από τη διοργανώτρια αρχή του αγώνα ή σπόνσορες, που δεν ταυτίζονται νομικά με τον τόπο υποδοχής.

2.2. Την παρακολούθηση αθλήματος ως θεατής μίας αθλητικής διοργάνωσης ή υποστηρικτής μιας ομάδας

Από το Πανευρωπαϊκό Πρωτάθλημα Στίβου του 1982 στο νεόκτιστο Ολυμπιακό Στάδιο της Αθήνας με το Χρυσό Μετάλλιο της Άννας Βερούλη στον ακοντισμό, με το σχετικό παραλήρημα των θεατών και των μίντια από τότε και για πολλά χρόνια μετά, την Ολυμπιάδα του 2004 με το Χρυσό Μετάλλιο της Σοφίας Μπεκατώρου στην Ιστιοπλοΐα και το Αργυρό του Νίκου Κακλαμανάκη στην Ιστιοσανίδα, που μένουν αξέχαστα ως σήμερα, και άλλες επόμενες μεγάλες διοργανώσεις, μέχρι το Χρυσό Μετάλλιο της Κατερίνας Στεφανίδη το 2018 στο Επί Κοντώ και το Αργυρό της Νικολ Κυριακοπούλου, με τα αντίστοιχα μιντιακά εορταστικά πυροτεχνήματα, μέχρι, πολύ πρόσφατα τις νίκες του Στέφανου Τσιτσιπά, είναι ιδιαίτερα σημαντική η συμβολή στο πολιτικό-οικονομικό-κοινωνικό και βέβαια στο τουριστικό γίνεσθαι, χωρίς να επεκταθούμε σε ομάδες ποδοσφαίρου ή μπάσκετ κλπ.

2.3. Την επίσκεψη σε τοποθεσίες και μέρη που σχετίζονται με την ιστορία, την πολιτιστική κληρονομιά, την κουλτούρα του αθλήματος ή ενός αθλητικού μύθου (sporting legend)

Η τιμή να έχουμε στη χώρα μας την Ολυμπία, τη γενέτειρα των Ολυμπιακών Αγώνων, όπως και πολλά ακόμα αρχαία στάδια, είναι μοναδικός και παγκόσμιος τουριστικός πόρος πρώτου μεγέθους. Στην Ολυμπία το μιντιακό μουσείο των “Ολυμπιακών Αγώνων της Αρχαιότητας” του Υπουργείου Πολιτισμού, χτισμένο το 1880, παρά τα αξιολόγα εκθέματα είναι πολύ μικρό. Το δε μουσείο των “Σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων” του 1972 είναι ακόμα μικρότερο, ξεκίνησε ως ιδιωτική συλλογή και σήμερα ανήκει στην Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων. Πολύ μεγάλη η αντίθεση με το παγκόσμιας ακτινοβολίας Ολυμπιακό Μουσείο στη Λωζάνη, την έδρα της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής. Επίσης, σε παράμερο σημείο του Καλλιμάρμαρου στην Αθήνα υπάρχουν χαραγμένα σε παραμελημένες στήλες και ξεθωριασμένα τα ονόματα των Ελλήνων Ολυμπιονικών (χωρίς να αναφέρεται το άθλημά τους). Θλιβερή αντίθεση με το Μουσείο Αρχαιολογίας και Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου της Πενσυλβάνια όπου προβάλλονται παγκόσμια 794 καταγεγραμμένοι Ολυμπιονίκες του ελληνικού κόσμου (Penn Museum

2021). Συγκίνηση να μαθαίνει κανείς από τους Αμερικανούς για τον πολυνική δρομέα Λεωνίδα τον Ρόδιο με 12 Ολυμπιακές νίκες σε 4 διοργανώσεις, αλλά και τον ανεπανάληπτο ως σήμερα Ιπποσθένη από τη Σπάρτη που κέρδισε 6 Ολυμπιακές νίκες στο αγώνισμα της πάλης, σε 6 Ολυμπιάδες από το 632 ως το 608 π.Χ.!

2.4. Τον τουρισμό με στόχο τη βελτίωση της υγείας, φυσικής κατάστασης και ευεξίας μέσω της αθλητικής δραστηριότητας

Στην περίπτωση αυτή οι επισκέπτες/τουρίστες συνδυάζουν χρονικά τις προσωπικές διακοπές τους με τα αγαπημένα τους σπορ.

Εδώ πλήθος φορέων, όπως τουριστικά γραφεία, ξενοδοχεία, τοπικοί σύλλογοι, άλλοι φορείς όπως και η τοπική αυτοδιοίκηση διοργανώνουν, με διάφορους βαθμούς επιτυχίας, προγράμματα αθλητικής αναψυχής, αθλητικές κατασκηνώσεις, ανοικτούς αθλητικούς αγώνες, που εμπλουτίζουν και εντάσσονται περισσότερο ή λιγότερο επιτυχώς στο τοπικό τουριστικό προϊόν.

Τα προγράμματα αυτά υποστηρίζονται από οργάνωση και logistics, ομάδες εμψυχωτών, προπονητές/γυμναστές των ξενοδοχείων και λαμβάνουν χώρα σε υπάρχουσες ιδιωτικές υποδομές (γυμναστήρια, spa, γήπεδα, πισίνες, μαρίνες, κέντρα θαλάσσιων σπορ κ.ά.), σε θεματικά πάρκα ή και δημόσιες υποδομές. Αξίζει να αναφερθεί για παράδειγμα το ευρύτατο πρόγραμμα αθλητικού τουρισμού και οι αγώνες golf ή τριάθλου στο Costa Navarino. Παράλληλα, εκτός από τα καταλύματα ή τα ειδικευμένα τουριστικά γραφεία, υπάρχουν πολλές μικρότερες ή μεγαλύτερες επιχειρήσεις ενοικίασεως αθλητικού εξοπλισμού, οι οποίες, χωρίς να διοργανώνουν, απλά υποστηρίζουν αθλητικές δραστηριότητες, όπως π.χ. αυτές της ενοικίασης ειδών σκι ή wind surf κλπ.

Οι διοργανώσεις και τα προγράμματα αθλητικών δραστηριοτήτων, που απευθύνονται σε επισκέπτες/τουρίστες και εμπλουτίζουν το τουριστικό προϊόν ποικίλλουν σε βαθμό δυσκολίας, αλλά και απήχησης, ενδοεπιχειρησιακής, τοπικής ή διεθνούς. Μπορεί να περιλαμβάνουν, ενδεικτικά και όχι εξαντλητικά, την πεζοπορία, την ορειβασία, την αναρρίχηση, την ιππασία, αθλητική ή περιήγησης, το τρέξιμο σε στίβο, σε δρόμο ή σε βουνό, την τοξοβολία, την ιστιοπλοΐα μικρών και μεγάλων σκαφών, την ιστιοσανίδα (windsurfing), την κυματοδρομία (surfing), το ορεινό και θαλάσσιο σκι, την παγοδρομία σε παγοδρόμιο, την ποδηλασία δρόμου ή βουνού, την αυτόνομη κατάδυση (scuba diving), το γκολφ, κ.ά. Επίσης, αθλήματα «αδρεναλίνης» ή «αυξημένης επικινδυνότητας» (extreme sports), όπως κατάβαση ποταμών με φουσκωτή βάρκα (rafting), πτώση

από ύψη με συσκευές (bungee jumping), αλλά και άλματα και πτήση με αλεξίπτωτο πλαγιάς ή άλλες πτητικές συσκευές (cliff diving, δελταπλάνο), η ελεύθερη πτώση (skydiving) κ.ά.

3. Αθλητικός τουρισμός: Δυναμικό, ανάπτυξη και δυνατότητες

3.1. Αθλητικός τουρισμός έντασης υποδομών: Χιονοδρομικά – Γκόλφ – Θαλάσσια σπορ

Είναι μορφές του αθλητικού τουρισμού που είναι πολύ σημαντικές, στηρίζουν την τουριστική ανταγωνιστικότητα της χώρας και καταπολεμούν την έντονη εποχικότητα. Απαιτούν υψηλές επενδύσεις για να είναι

ανταγωνιστικές. Οι σχετικές μορφές έχουν συζητηθεί εκτενώς, σε επιστημονικό, αυτοδιοικητικό και επιχειρηματικό επίπεδο, και έχουν περίπλοκες νομικές και πολεοδομικές διαστάσεις.

3.1.1. Χιονοδρομικά

Οι χιονοδρομίες ή απλούστερα «το σκι» είναι ίσως το δημοφιλέστερο και τυπικότερο είδος αθλητικού τουρισμού. Στην Ελλάδα οι χιονοδρομίες έχουν φανατικούς φίλους, όλων των ηλικιών, καθώς και αθλητές όπως και πολλούς ανθρώπους που έχουν κοπιήσει για τη λειτουργία και ανάδειξή τους. Τα χιονοδρομικά κέντρα στα βουνά της χώρας μας έχουν ξεκινήσει εδώ και πολλά χρόνια –το παλαιότερο οργανωμένο χιονοδρομικό είναι αυτό στο Σέλι από το 1934.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 Χιονοδρομικά Κέντρα στην Ελλάδα, 2021

Χιονοδρομικό Κέντρο	Θέση	
Χιονοδρομικό Κέντρο Παρνασσού	Κελλάρια	Π.Ε. Βοιωτίας
	Φτερόλακα	Π.Ε. Βοιωτίας
	Γεροντόβραχος	Π.Ε. Βοιωτίας
Εθνικό Χιονοδρομικό Κέντρο Σελίου	Σέλι	Π.Ε. Ημαθίας
	Χρυσό Ελάφι	Π.Ε. Ημαθίας
Χιονοδρομικό Κέντρο Μετσόβου	Πολιτσιές	Π.Ε. Ιωαννίνων
	Καρακόλι	Π.Ε. Ιωαννίνων
	Ανήλιο-Ζυγός	Π.Ε. Ιωαννίνων
Χιονοδρομικό Κέντρο Καρπενησίου	Βελούχι	Π.Ε. Ευρυτανίας
Χιονοδρομικό Κέντρο Λαϊλιά	Λαϊλιάς	Π.Ε. Σερρών
Χιονοδρομικό Κέντρο Φαλακρού	Φαλακρό	Π.Ε. Δράμας
Χιονοδρομικό Κέντρο Ελατοχωρίου	Ελατοχώρι	Π.Ε. Πιερίας
Χιονοδρομικό Κέντρο Ολύμπου	Βρυσπούλες	Π.Ε. Λάρισας
Χιονοδρομικό Κέντρο Βέρνου	Βίτσι	Π.Ε. Καστοριάς
Χιονοδρομικό Κέντρο Καλαβρύτων	Χελμός	Π.Ε. Αχαΐας
Χιονοδρομικό Κέντρο Βερμίου	3-5 Πηγάδια	Π.Ε. Ημαθίας
Χιονοδρομικό Κέντρο Βασιλίτσας	Σμίξη	Π.Ε. Γρεβενών
Χιονοδρομικό Κέντρο Βόρα	Καΐμακτσαλάν	Π.Ε. Πέλλας
Χιονοδρομικό Κέντρο Πισοδερίου	Πισοδέρι	Π.Ε. Φλώρινας
Χιονοδρομικό Κέντρο Περτούλι	Περτούλι	Π.Ε. Τρικάλων
Χιονοδρομικό Κέντρο Πηλίου	Αγριόλευκες	Π.Ε. Μαγνησίας
Χιονοδρομικό Κέντρο Μαινάλου	Οστρακίνα	Π.Ε. Αρκαδίας
ΣΥΝΟΛΟ	22	

Σήμερα, τα χιονοδρομικά κέντρα της Ελλάδας είναι ένα ιδιαίτερα αξιόλογο δίκτυο ιδίως σε σχέση με τον πληθυσμό και την έκταση της χώρας μας. Το δίκτυο των ελληνικών χιονοδρομικών κέντρων αποτελείται από 22 κέντρα (Snowreport.gr 2021, Χιονοδρομικά.gr 2021) και είναι αξιοσημείωτο ότι είναι γεωγραφικά διάσπαρτο σε όλες σχεδόν τις περιφέρειες της χώρας. Ένα δίκτυο που αποτελείται συνολικά πάνω από 100 αναβατήρες και πάνω ίσως από 200 χιονοδρομικές πίστες (βλέπε Πίνακα 1), που μπορεί κάλλιστα να ενταχθεί ακόμα καλύτερα και αποτελεσματικότερα στο διεθνές προφίλ του τουριστικού προϊόντος της Ελλάδας, να μειώσει την εποχικότητα του καλοκαιριού και να συμβάλει στον 12μηνο διεθνή τουρισμό.

Πάντως, τα χιονοδρομικά δεν παύουν να πλήττονται από προβλήματα οικονομικής βιωσιμότητας λόγω μειωμένων ημερών λειτουργίας, αλλά και μειωμένου επενδυτικού ενδιαφέροντος εξαιτίας των ισχυουσών προστατευτικών διατάξεων προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος που περιορίζουν τη δόμηση. Υπάρχει φυσικά κρατικός κανονισμός λειτουργίας τους (ΕΟΤ 2003) Μια ενδεχόμενη προοπτική απορρύθμισης (deregulation) στις επιτρεπόμενες χρήσεις γης θα δημιουργούσε ιδιαίτερα αυξημένη συνέργεια για οικολογική καταστροφή, δεδομένης της κλιματικής υπερθέρμανσης αλλά και της επέκτασης των πάρκων ανεμογεννητριών στα βουνά της χώρας. Πέραν της οικολογικής, μια τυχόν απορρύθμιση θα επέφερε και κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις, μια και τα χωριά που είναι κοντά στα χιονοδρομικά απολαμβάνουν μια ιδιαίτερα αυξημένη τουριστική κίνηση τόσο σε επίπεδο καταλυμάτων όσο και εστίασης και λειτουργίας της τοπικής τους αγοράς. Εάν δοθούν άδειες για ξενοδοχεία και εμπορικά κέντρα στις κορυφές, δίπλα στα χιονοδρομικά, αυτά θα συγκεντρώσουν τις προσόδους στον ανάδοχο επιχειρηματικό όμιλο και θα τις αποστερούσαν σταδιακά από τα χωριά και τις ευάλωτες κοινωνίες της κάθε περιοχής.

3.1.2. Γκολφ

Μια σημαντική και ιδιαίτερη αθλητική τουριστική υποδομή της χώρας με δυνατότητες ανάπτυξης είναι τα γήπεδα golf. Πρώτο ιδρύθηκε το Γκολφ της Γλυφάδας (σήμερα «Κων/νος Καραμανλής») που άνοιξε τις πύλες του το 1962 και λειτουργεί αδιάκοπα από τότε 12 μήνες τον χρόνο. Είναι σχεδιασμένο από τον Donald Harradine και το 1979, μετά από σημαντική αναβάθμιση, φιλοξένησε το παγκόσμιο κύπελλο⁵.

Όμως το γκολφ στην Ελλάδα δεν εντάχθηκε στο τουριστικό προϊόν της χώρας παρά πρόσφατα, τον 21ο αιώνα. Σήμερα η Ελλάδα έχει 7 γήπεδα των 18 οπών. Δύο στο Costa Navarino, και από ένα στην Κρήτη, στη Ρόδο, στην Κέρκυρα, στο Πόρτο Καρρά και στη Γλυφάδα. Ένα ακόμη είναι υπό κατασκευή στο Πόρτο Χέλι.

Η ζήτηση για γήπεδα γκολφ, τόσο για αγώνες και ακόμα περισσότερο ως δραστηριότητα στα πλαίσια του αθλητικού τουρισμού, είναι έντονα αυξανόμενη, η ένταξη στο τουριστικό προϊόν είναι δεδομένη και η διεθνής διασύνδεση των κέντρων καλή. Όμως το δυναμικό της χώρας μας υστερεί ακόμη πολύ σε σχέση με τους τουριστικούς μας ανταγωνιστές. Σε σύγκριση, η Βουλγαρία έχει 6 γήπεδα γκολφ και η Τουρκία 15, ενώ στο τόξο Κροατίας, Σλοβενίας, Σλοβακίας και Τσεχίας υπάρχουν πάνω από 200 γήπεδα γκολφ (Top100golfcourses.com 2021).

3.1.3. Θαλάσσια σπορ

Τα θαλάσσια σπορ είναι σαφώς εξαρτημένα από υποδομές μια και, εκτός ίσως από την κολύμβηση σε ανοικτή θάλασσα, όλα τα άλλα έχουν ανάγκη από υποστηρικτικές υποδομές στην ακτή, με τη μορφή τουριστικών λιμένων, αθλητικών προβλητών, υποστηρικτικών και αποθηκευτικών εγκαταστάσεων. Οι τουριστικοί λιμένες (μαρίνες) είναι απαραίτητοι στην ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος της χώρας μας. Μάλιστα η ζήτηση για πρόσδεση σκαφών αναψυχής είναι σταθερά και διαχρονικά αυξανόμενη, παρά τις διακυμάνσεις της οικονομικής ευημερίας και τις συχνά αντίξοες φορολογικές διατάξεις. Η διαθεσιμότητα μαρινών και θέσεων πρόσδεσης στην Ελλάδα είναι δραματικά μικρότερη από το αντίστοιχο αναμενόμενο σε σχέση με την ακτογραμμή ή τον πληθυσμό, ή την τουριστική κίνηση και ζήτηση στη χώρα μας (βλέπε Πίνακα 2), δεδομένα που υπογραμμίζουν ότι ο σχετικός τουρισμός γιωτίπινγκ υποεξυπηρετείται. Οι λόγοι είναι ποικίλοι και αφορούν κυρίως το ιδιοκτησιακό καθεστώς και το καθεστώς φορέων χρήσης και εκμετάλλευσης των παράκτιων αυτών υποδομών. (Βαγιονής, Κασιμάτη και Καφούρος 2011) που σταδιακά απελευθερώνεται από έναν αυστηρό κρατικό εναγκαλισμό⁶.

Όμως, στα στενά πλαίσια αυτού του άρθρου, που στοχεύει στην ανάδειξη των δυνατοτήτων του αθλητικού τουρισμού, θα κρατήσουμε την «ήπια» υποδομή της ύπαρξης 160 Ναυταθλητικών Ομίλων εγγεγραμμένων στην Ελληνική Ομοσπονδία Ιστιοπλοΐας.

5. Τη νίκη πήρε η αμερικανική ομάδα με τους Hale Irwin και John Mahaffey.

6. Για τις μαρίνες υπάρχει πλήθος μελετών και άρθρων αλλά δεν θα επεκταθούμε.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 Σκάφη αναψυχής και μαρίνες στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες της Ευρώπης 2018, 2020

Χώρα	Πληθυσμός* 2020	Σκάφη αναψυχής σε μαρίνες	Μαρίνες 2018	Αριθμός σκαφών αναψυχής/1000 κατοίκους
Φινλανδία	5.506.029	731.000	1.750	133
Σουηδία	10.380.245	753.000	1.000	73
Κροατία	4.058.165	105.000	123	26
Ολλανδία	17.557.781	280.000	1.200	16
Γαλλία	67.407.000	752.935	376	11
Ην. Βασίλειο	66.796.807	463.019	500	7
Ιταλία	59.353.935	400.000	105	7
Πορτογαλία	10.295.909	55.000	28	5
Γερμανία	83.190.556	441.530	2.647	5
Ελλάδα	10.718.565	17.655	28	2
Πολωνία	38.268.000	51.170	290	1

Πηγή: ICOMIA, Greek Marinas Association, 2018. <<https://greek-marinas.gr/en/gma-study>>.

* Πληθυσμοί: Ετήσιες εθνικές εκτιμήσεις, 2020.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 Αριθμός ναυαθλητικών ομίλων στην Ελλάδα, 2021

Ναυαθλητική Περιφέρεια	Αριθμός ομίλων
Περιφέρεια Αθηνών	42
Περιφέρεια Νήσων Αιγαίου	32
Περιφέρεια Νότιας Ελλάδας	21
Περιφέρεια Βόρειας Ελλάδας	17
Περιφέρεια Ευβοϊκού	17
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και Ιονίων Νήσων	16
Περιφέρεια Κεντρικής Ελλάδας	15
ΣΥΝΟΛΟ	160

Πηγή: Ελληνική Ιστιοπλοϊκή Ομοσπονδία, επεξεργασία συγγραφέα.

Οι καταγεγραμμένοι όμιλοι (ΕΙΟ 2021) εδρεύουν σε όλες τις περιοχές της χώρας, (βλέπε Πίνακα 3) και είναι ένας σημαντικός πλούτος κοινωνικού κεφαλαίου.

Οι όμιλοι αυτοί εδρεύουν και αναπτύσσονται σε παράκτιες εγκαταστάσεις που κυμαίνονται από ιδιόκτητους ή αποκλειστικής χρήσης λιμένες, απλές προβλήτες, έως απλή φιλοξενία σε τουριστικούς λιμένες, ή ακόμα ταλανίζονται σε πολεοδομικά ή νομικά καταχρηστικές εγκαταστάσεις. Και ενώ η κατάσταση είναι αυτή, η ιστιοπλοΐα και τα θαλασσινά σπορ μάς έχουν χαρίσει άφθονα Ολυμπιακά Μετάλλια⁷. Οι ναυαθλητικοί όμιλοι στη συντριπτική πλειονότητά τους είναι ανοικτοί για ενδεχόμενη συνεργασία με τουριστικές δομές, ξενοδοχεία ή γραφεία που θα ήθελαν να ενσωματώσουν την τεχνογνωσία και τις υποδομές των ομίλων στο διεθνές τουριστικό προϊόν της χώρας, με τη μορφή σχολών ιστιοπλοΐας και άλλων δυνατοτήτων, με αμοιβαία επωφελείς συμφωνίες, και φυσικά προς όφελος του τουρισμού της χώρας συνολικά.

7. Από το μετάλλιο των Εσκιτζόγλου, Ζαΐμη και διαδόχου Κωνσταντίνου στους Ολυμπιακούς της Ρώμης το 1960, στη συνέχεια του Χατζηπαυλή το 1972 στο Μόναχο, των Μπουντούρη, Γαβρίλη, Ραπανάκη το 1980 στη Μόσχα, του Κακλαμανάκη στο 1996 στην Ατλάντα, των Μπεκατώρου, Τσουλφά και Ξανά του Κακλαμανάκη στην Αθήνα το 2004, μέχρι και πάλι των Μπεκατώρου, Παπαδοπούλου, Κραβαριώτη το 2008 στο Πεκίνο.

3.2. Αθλητικός τουρισμός με μικρές ανάγκες υποδομών: Ορειβασία – Ποδηλασία – Δρόμοι

Στο τμήμα αυτό θα παρουσιάσουμε τη δυνατότητα εμπλουτισμού του τουριστικού προϊόντος με το υπάρχον κεφάλαιο τουριστικής δραστηριότητας στην Ελλάδα, που δεν έχει απαιτήσεις βαριών υποδομών, που έχει σημαντική ανάπτυξη και απήχηση τόσο στη χώρα μας αλλά ακόμα περισσότερο διεθνώς, που τουριστικά είναι ελάχιστα αξιοποιημένο όσον αφορά την ένταξή του στο διεθνές τουριστικό προϊόν της χώρας μας, τουλάχιστον σε σύγκριση με άλλες χώρες, και που έχει τη δυνατότητα να παίξει πολύ σημαντικότερο ρόλο στη μείωση της εποχικότητας, τη χωρικά ισόρροπη και αειφόρο τουριστική ανάπτυξη.

3.2.1. Ορειβασία

Η Ελλάδα προβάλλεται ως θαλασσινή χώρα και όλο το τουριστικό οικοδόμημα έχει στηθεί σε αυτό το δόγμα. Είναι όμως μια ιδιαίτερα ορεινή χώρα, με εκατοντάδες, κυριολεκτικά, πανέμορφα βουνά, με πολλές εκατοντάδες χιλιόμετρα ορεινά μονοπάτια, που όμως είναι σηματοδοτημένα με πρωτόγονο, ή ασαφή ή και λάθος τρόπο, ενώ άλλα καταστρέφονται από έλλειψη συντήρησης, και βέβαια ελάχιστα από αυτά είναι τουριστικά αξιοποιημένα. Η ανάδειξή τους είναι ζωτικής σημασίας, ιδιαίτερα για τη στροφή επισκεπτών προς αυτές τις δραστηριότητες και τη συνακόλουθη απάλυνση του θερινού εποχικού τουρισμού (Βαγιονής και Λεοντίδου 2020).

Χάρτες και οδηγοί

Λίγοι είναι οι ορειβατικοί συγγραφείς ή οι εταιρείες που ασχολούνται με τη χαρτογράφηση των ορεινών μονοπατιών της χώρας, όπως ο Ν. Νέζης⁸, ο Α. Καλογήρου⁹, η Topoguide/Anadigit¹⁰, η Anavasi¹¹, η Anevenontas¹² κ.ά., που με καθαρά ίδιες δυνάμεις

προσπαθούν να αναδείξουν το υπέροχο φυσικό περιβάλλον της χώρας μας στο ειδικό αλλά και στο ευρύτερο κοινό. Σήμερα η επανάσταση της τεχνολογίας, με τις χαρτογραφικές εφαρμογές και τα φορητά GPS, ως αυτόνομες συσκευές αλλά ακόμα και σε τηλέφωνα, δίνουν μια εντελώς νέα δυναμική και βοηθούν στην ενσωμάτωση της ορειβασίας στο εθνικό τουριστικό προϊόν διεθνούς απήχησης.

Ορειβατικά καταφύγια

Για να πάρουμε όμως μια γεύση από το δυναμικό της ορειβασίας και ορεινής πεζοπορίας, μπορούμε να ανατρέξουμε στο δυναμικό των ορεινών καταφυγίων της χώρας. Αυτά είναι ένα πλουσιότατο δίκτυο σε όλες ανεξαιρέτως τις περιφέρειες, διαθέσιμο για τον πεζοπόρο επισκέπτη, ανεξαρτήτως εθνικότητας. Επομένως, είναι μια άριστη τουριστική υποδομή που ελάχιστα είναι ενσωματωμένη στο τουριστικό προϊόν και έχει τεράστια δυναμική ανάπτυξης στον τομέα αυτό. Το δίκτυο των καταφυγίων αποτελείται από διάφορων τύπων καταφύγια. Καταρχάς είναι τα μικρά καταφύγια, που λέγονται «καταφύγια ανάγκης» που είναι μη επανδρωμένα και επίσης τα μεγάλα καταφύγια που είναι ανοικτά έξι περίπου μήνες τον χρόνο (π.χ. Μάιο - Οκτώβριο) και επανδρωμένα με προσωπικό και κάποιες υπηρεσίες και, τέλος, λίγα που είναι σε δωδεκάμηνη λειτουργία.

Τα καταφύγια ανήκουν στη μεγάλη πλειονότητά τους στους κατά τόπους ορειβατικούς συλλόγους, στους οποίους θα αναφερθούμε αμέσως μετά. Είναι είτε ανοικτά είτε γίνονται επισκέψιμα κατόπιν συνεννόησης με τον σύλλογο ή τον διαχειριστή. Τα καταφύγια σε κάθε περίπτωση είναι υποδομές που ελέγχονται από το κράτος, υπό την έννοια του ΕΟΤ και της Ελληνικής Ομοσπονδίας Ορειβασίας και Αναρρίχησης, ενώ υπάρχει ειδικός κρατικός κανονισμός λειτουργίας τους (ΕΟΟΑ 2021a).

8. Ο Νίκος Νέζης είναι ο 'πατριάρχης' της ελληνικής ορειβασίας, επί χρόνια γενικός γραμματέας της Ελληνικής Ομοσπονδίας Ορειβασίας - Αναρρίχησης και πρωτοπόρος συγγραφέας των βουνών της Ελλάδας, της ιστορίας του ΕΟΣ, της ΕΟΟΑ κ.ά. Το βιβλίο "Τα Ελληνικά Βουνά" που εξέδωσε το 1979 οριοθέτησε την ορεινή γεωγραφία της Ελλάδας. Συνέχισε με βιβλία για τα βουνά της Αττικής (1983), για τον Όλυμπο (1986), τον Γεωγραφικό βιβλιογραφικό οδηγό της Ελλάδας (2002), τα Τοπωνύμια της Αττικής (2013) και άλλα, ενώ αποκορύφωμα υπήρξε το τρίτομο "Τα Ελληνικά Βουνά" (2010), εγκυκλοπαίδεια της ορεινής γεωγραφίας της Ελλάδας (1.180 σελίδες) όπου παρουσιάζονται αναλυτικά 860 ελληνικά βουνά, συνοδευόμενα με χάρτες. Η Ακαδημία Αθηνών, αναγνωρίζοντας το έργο του, τον βράβευσε το 2011. Αναλυτικότερα βλ. <www.eoaa.gr>, πρόσβαση Ιαν. 2021.

9. Ο Αντώνης Χ. Καλογήρου είναι ο πολυγραφώτερος συγγραφέας πεζοπορικών οδηγιών στις μέρες μας. Έχει δημοσιεύσει πάνω από 45 βιβλία με περιγραφές και οδοιπορικά για πολλά γνωστά και άγνωστα μέρη της Ελλάδας. Ανάμεσα σε αυτά: Μάνη (2005), Ζαγόρι (2005), Όλυμπος (2009), Πάρνηθα (2009), Ερύμανθος (2011), Ύδρα (2012), Πατέρας (2013), Αίγινα (2014), Σίκινος (2015), Ναύπλιο (2016), Βυτίνα (2017, 2018), Ελληνικοί Φάροι (2019), Μαίναλο (2020), κ.ά. Αναλυτικότερα βλ. <<https://www.piezoporos.gr/pez/ekdos.asp?cat=viv&vid=164>>, πρόσβαση Ιαν. 2021.

10. Βλέπε σχετικά: <http://www.topoguide.gr/anadigit/anadigit_manifest.php>.

11. Βλέπε σχετικά: <https://anavasi.gr/index.php?route=information/information&information_id=11>.

12. Βλέπε σχετικά: <<https://anevenontas.gr/category/editions/books/>> .

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 Ορειβατικά καταφύγια στην Ελλάδα, 2021

Περιφέρεια	Βουνά και αριθμός καταφυγίων									
Μακεδονία	51	Όλυμπος 10	Πιέρια 5	Βέρμιο 4	Βαρνούς 3	Παγγαίο 2	κ.ά. 25			
Στερεά Ελλάδα	28	Δίρφος 5	Παρνασσός 3	Βαρδούσια 3	Οίτη 2	Γκίωνα 2	κ.ά. 13			
Θεσσαλία	24	Άγραφα 7	Πήλιο 6	Όλυμπος 5	Κίσσαβος 2	Όθρυς 2	κ.ά.2			
Πελοπόννησος	13	Ζήρεια 3	Ταύγετος 3	Παναχαϊκό 2	Πάρνωνας 2	Μαίναλο 1	κ.ά.2			
Ήπειρος	13	Βάλια Κάλντα 3	Τζουμέρκα 3	Τύμφη 3	Σμόλικας 2	Μιτσικέλι 1	Μαυροβούνι 1			
Κρήτη	13	Λευκά Όρη 7	Ψηλορείτης 5	Δίκη 1						
Αττική	12	Πάρνηθα 7	Υμηττός 2	Γεράνεια 2	Κιθαιρώνας 1					
Θράκη	9	Ροδόπη 4	Παγγαίο 2	Μενοίκιο 2	Σάος 1					
Βόρειο Αιγαίο	2	Χίος, Πελλιναίο 1	Χίος, Αμανή 1							
ΣΥΝΟΛΟ	165									

Πηγή: Topoguide <http://www.topoguide.gr/greece/mountain_refuges.php>.

Το πρώτα ορειβατικά καταφύγια χτίστηκαν πριν τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και είναι όλα κοσμήματα ορεινής αρχιτεκτονικής. Πρώτο ιδρύθηκε στον Όλυμπο το καταφύγιο Σπήλιος Αγαπητός (ή «Ζολώτα») το 1930 και στη συνέχεια χτίστηκαν καταφύγια στον Παρνασσό και στο Παναχαϊκό το 1931, στον Χελμό και στην Οίτη το 1932, στη Ζήρεια το 1933, στην Πάρνηθα (το Μπάφι) το 1937, στο Μιτσικέλι το 1937, στον Όλυμπο (Σταυρός) και στο Χορτιάτη το 1938, στο Παγγαίο και στον Κίσαβο το 1939. Τα καταφύγια στα ελληνικά βουνά είναι σήμερα τουλάχιστον 165 και στον Πίνακα 4 γίνεται μια προσπάθεια παρουσίασής τους. Είναι προφανής ο πλούτος και οι δυνατότητες ένταξης στο διεθνές τουριστικό προφίλ της χώρας που είναι σε μεγάλο βαθμό ανεκμετάλλευτες.

Ορειβατικοί και πεζοπορικοί σύλλογοι

Στον 20ό αιώνα ο θεσμός των ορειβατικών συλλόγων γνώρισε μεγάλη άνθιση, καθώς η αθλητική κουλτούρα και η αγάπη για την ορειβασία άρχισε να αναπτύσσεται. Παράλληλα, η δυσκολία μετακίνησης, το κακό οδικό δίκτυο, το κόστος των εκδρομών και η έλλειψη

του ιδιωτικού αυτοκινήτου συνέτειναν στην ανάπτυξη τους. Πρώτος ιδρύθηκε ο ΕΟΣ Αθηνών το 1928. Οι σύλλογοι πεζοπορίας-ορειβασίας διατηρήθηκαν ενεργοί έως τις μέρες μας για μια σειρά λόγους που ισχύουν μέχρι σήμερα, παρά την εξάπλωση του Ι.Χ. και την κουλτούρα του ατομισμού και της ξενο/κοσμοφοβίας. Μερικοί βασικοί λόγοι είναι ότι η ορειβασία-ορεινή πεζοπορία είναι πολλές φορές επικίνδυνη να την κάνει κανείς μόνος του, ότι δεν γνωρίζει πού ακριβώς να πάει, ότι συχνά η διαδρομή είναι διάσχιση και όχι κυκλική ή εμπρος/πίσω και δεν έχει κανείς τρόπο να επιστρέψει, το φθηνότερο κόστος των οργανωμένων εκδρομών και, τέλος, η ανάγκη επικοινωνίας των ανθρώπων ειδικά των μεγαλουπόλεων, που τους προσφέρεται μέσω αυτών των συλλόγων και των δραστηριοτήτων τους. Ανάλογα με τη δραστηριότητά τους οι σύλλογοι ανήκουν κυρίως σε δύο ομοσπονδίες: στην ΟΦΟΕΣΕ (Ομοσπονδία Φυσιολατρών Ορειβατικών Εκδρομικών Σωματείων Ελλάδος και στην ΕΟΟΑ (Ελληνική Ομοσπονδία Ορειβασίας Αναρρίχησης). Στην πρώτη ανήκουν σύλλογοι με εντονότερο τουριστικό προσανατολισμό.

Οι ορειβατικοί σύλλογοι είναι τουλάχιστον 152 (Pezopororia.gr 2021 και ΕΟΟΑ 2021b), έχουν έδρα σε όλες τις περιφέρειες της χώρας και παρουσιάζονται στον Πίνακα 5. Είναι προφανές ότι οι σύλλογοι αυτοί αποτελούν ένα τεράστιο κεφάλαιο που, σε πολύ μεγάλο βαθμό, παραμένει εκτός τουριστικών προγραμμάτων αθλητικού τουρισμού με διεθνή προσανατολισμό.

3.2.2. Ποδηλασία

Ποδηλατικοί σύλλογοι, διοργανώσεις brevets, tour operators

Οι αγωνιστικοί ποδηλατικοί σύλλογοι στη χώρα (αυτοί που ανήκουν στην Ομοσπονδία Ποδηλασίας και αγωνίζονται στα πρωταθλήματα) είναι μάλλον κλειστές δομές, που δεν μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στον αθλητικό τουρισμό. Σε αντίθεση όμως, τα τελευταία χρόνια έχουν ιδρυθεί και λειτουργούν πολλές δεκάδες ποδηλατικοί σύλλογοι τόσο αθλητικού όσο και ποδηλατοτουριστικού χαρακτήρα, με ανοικτό προσανατολισμό στην κοινωνία, οι οποίοι παρουσιάζουν μεγάλη ανάπτυξη την τελευταία δεκαετία και μάλιστα σε όλους τους νομούς της χώρας. Μέσα από πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης¹³ τέτοιοι σύλλογοι ομαδοποιούν ποδηλάτες σε «ποδηλατοβόλτες» ή «προπονήσεις» ή και «βολτονήσεις» όπως συχνά τις

ΠΙΝΑΚΑΣ 5 Ορειβατικοί - πεζοπορικοί σύλλογοι στην Ελλάδα, 2021

Περιφέρεια	Αριθμός συλλόγων
Μακεδονία	41
Αττική	40
Στερεά Ελλάδα	19
Πελοπόννησος	17
Θεσσαλία	14
Κρήτη	9
Νησιά Αιγαίου	5
Ήπειρος	4
Θράκη	3
ΣΥΝΟΛΟ	152

Πηγή: Pezopororia.gr <<https://www.pezopororia.gr/pez/syllpra.asp?cat=pos&toggle=1>>.

13. Τέτοιοι σύλλογοι είναι οι 'Ποδηλάτες της Πλατείας' <<https://www.facebook.com/ptpns/>>, οι 'Ποδηλατοβόλτες Φίλων' <<https://www.facebook.com/PodilatovoltesFilon.PoFi/posts/18580914676889958>>, οι 'Άγιοι' <<https://www.podilates.gr/content/oi-agiou>>, οι 'Σιού' <<https://www.facebook.com/indians.sioux.mtb.gr/>> και πολλοί ακόμα.

ονομάζουν στη σχετική αργκό, σε αστικές βόλτες, σε βουνά, σε αρχαιολογικούς χώρους, ή συχνότερα σε όμορφες περιαστικές ποδηλατικές διαδρομές. Επίσης, ορισμένοι¹⁴ από αυτούς τους συλλόγους συμμετέχουν και διοργανώνουν ως «διαχειριστές» μεγαλύτερες και πιο οργανωμένες ποδηλατικές διαδρομές που ονομάζονται *brevets*.

Τα *brevets* είναι μη αγωνιστικές διοργανώσεις ποδηλατικών διαδρομών, από 200 χλμ. έως και 1.000 χλμ. ανοικτά σε κάθε ποδηλάτη, ανεξαρτήτως του επιπέδου του. Η λέσχη *Audax Club Parisien* με αντιπροσώπους σε πάνω από 55 χώρες πιστοποιεί επίσημα αυτά τα γεγονότα. Για να συμμετάσχει κάποιος ποδηλάτης σε *brevet*, πρέπει να υπογραφεί μια δήλωση αποποίησης ευθυνών και να αποκτηθεί αριθμός μητρώου *brevet*, που είναι διεθνής και ισόβιος. Κατά τα άλλα, σε κάθε διοργάνωση πρέπει να οδηγεί σεβόμενος τα σήματα κυκλοφορίας, να φορά κράνος, να έχει φώτα κλπ. και να ακολουθήσει ολόκληρη τη διαδρομή ποδηλατώντας, αυτάρκης, χωρίς να μεταφερθεί, ρυμουλκηθεί κλπ., σε ορισμένο χρόνο, που θεωρείται επαρκής και αντιστοιχεί συνήθως σε ταχύτητα 15 χλμ./ώρα. Η *ACP* έχει καταγεγραμμένα όλα τα *brevets*, παγκοσμίως, από την έναρξή τους, το 1921 έως σήμερα, που ανέρχονται σε χιλιάδες. Την 11 Σε-

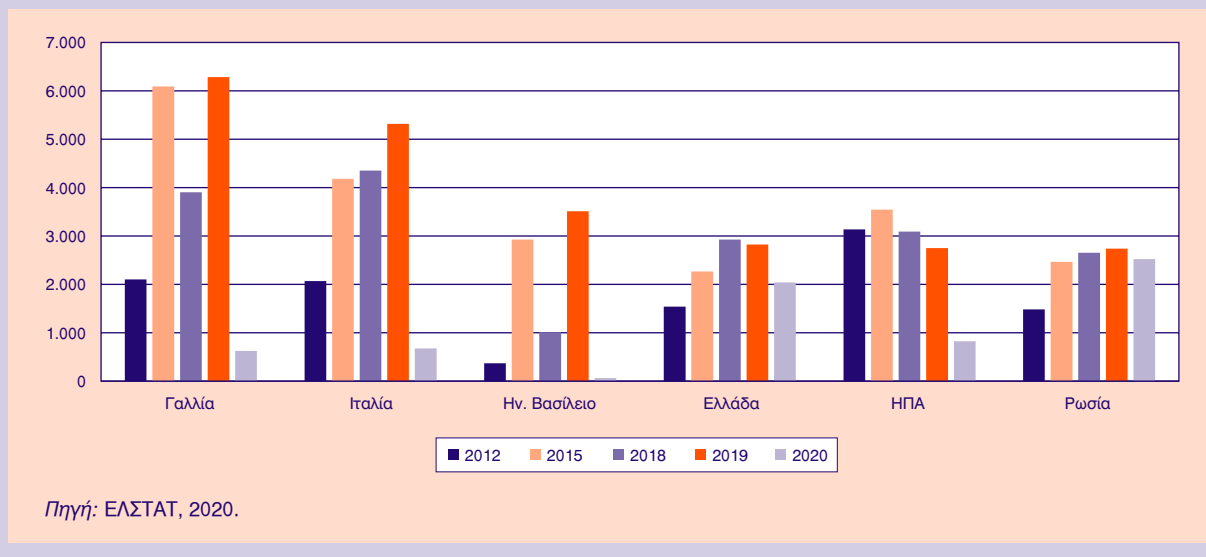
πτεμβρίου 2021 θα συμπληρωθούν 100 χρόνια διοργανώσεων.

Η μορφή αυτή ποδηλασίας επελέγη ως μια αντιπροσωπευτική δυνατότητα αθλητικού τουρισμού, μια και στην Ελλάδα η ποδηλασία ευνοείται από το ήπιο κλίμα όλο τον χρόνο αλλά και τη μειωμένη κίνηση στους επαρχιακούς δρόμους. Τα υπέροχα τοπία της χώρας μας (και του κάθε τόπου) αναδεικνύονται ιδανικά από την ποδηλασία, αφού οι ταχύτητες είναι αρκετά χαμηλές ώστε ο ποδηλάτης να απολαμβάνει το τοπίο με όλες του τις αισθήσεις, αλλά και πολύ ταχύτερες της πεζοπορίας, ώστε να καλύπτονται σημαντικές αποστάσεις σε μια μέρα.

Το κοινωνικό κεφάλαιο στις διοργανώσεις *brevets* στην Ελλάδα είναι αρκετά νέο, περίπου 15 ετών, ιδίως σε σχέση με ποδηλατικά ανεπτυγμένες –ευρωπαϊκές και όχι μόνο– χώρες. Όμως αναπτύχθηκε γρήγορα και σήμερα είναι ιδιαίτερα υψηλό, με ένα πλούσιο πρόγραμμα με διοργανώσεις σχεδόν κάθε εβδομάδα (*Brevets.gr 2021*) μια και –λόγω και των ευνοϊκών παραγόντων που αναφέρθηκαν– συναγωνιζόμαστε πολύ μεγαλύτερες και ανεπτυγμένες χώρες. Στην Ελλάδα οι αριθμοί μητρώου είναι σήμερα περί τις 5.000, ενώ την τελευταία δεκαετία συμμετείχαν 2.000 ως 3.000 άτομα κάθε χρόνο σε τέτοιες εκδηλώσεις, (βλ. Σχήμα 1).

ΣΧΗΜΑ 1

Συμμετοχές σε ποδηλατικά *brevet* 200 χλμ.

14. Οι πιο γνωστοί από τους συλλόγους αυτούς αναφέρονται ενδεικτικά. Το *Ble Cycling Club*, οργανωτής 5 *brevets*, η *ΠΕΠΑ*, οργανωτής 4 *brevets*, η *BioRacer*, 5 *brevets*, ενώ λιγότερα *brevets* διοργανώνουν η *Λέσχη Ποδηλατικού Τουρισμού Ελλάδας*, οι *Greek Randonneurs*, η *Λε.Μ.Α. Θέρμου*, οι «*Οψώμεθα εις Φιλίππους*», το σωματείο *ΑΜεΑ Τάλως*, ο *Ορειβατικός Όμιλος Γιαντιστών*, ο *Σύλλογος Δρομέων Υγείας Βόλου*, ο *ΠΑΣ Θεσσαλονίκης*, οι *Ποδηλάτες Χίου*, ο *ΠΣ Καστοριάς 620*, ο *ΣΦΠΠ Μεσολογγίου*, αλλά και επιχειρήσεις όπως οι *Aphrodite Lingerie*, η *GoSport*, το *ActionBike Club*, *Geo-Bicycling*, ή και φορείς όπως το *Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο Κομοτηνής κ.ά.*

Με βάση την άριστη οργάνωση της ACP έχουμε διαθέσιμα, εκτός από παλαιότερα έτη, και τα συγκεντρωτικά και συγκριτικά στοιχεία και του 2020, της χρονιάς της πανδημίας (βλ. Πίνακα 6), όπου δίδονται τα σχετικά μεγέθη για 25 χώρες. Παρατηρώντας τη διακύμανση των συμμετοχών με έμφαση στα στοιχεία για το 2020, μπορούμε να δούμε, και να αξιοποιήσουμε με διάφορους τρόπους, την επίδραση της πανδημίας και τις αντοχές (resilience) διαφόρων χωρών σε αυτού του είδους τις δραστηριότητες, όπως παρουσιάζονται και στο Σχήμα 1. Επίσης, στον Πίνακα 6, φαίνεται ανα-

λυτικά η 8η θέση της Ελλάδας διεθνώς στην ιεράρχηση του 2019, η οποία γίνεται 5η το 2020, υπογραμμίζοντας τα παραπάνω.

Το κρίσιμο στοιχείο είναι ότι οι συμμετέχοντες στην πολύ μεγάλη πλειονότητά τους είναι Έλληνες ποδηλάτες, πράγμα που, όσο και αν φαίνεται περίεργο, διαφοροποιήθηκε ελαφρά το 2020, οπότε είδαμε σε brevets ορισμένους Ευρωπαίους ποδηλάτες που κατάφεραν να «δραπετεύσουν» από τις «κλειδωμένες» χώρες τους. Αυτό και μόνο, το στατιστικά ασήμαντο ίσως γεγονός, έχει ποιοτικά μεγάλη σημασία. Δείχνει

ΠΙΝΑΚΑΣ 6 Ποδηλάτες που συμμετείχαν σε ποδηλατικά brevet 200 χλμ. σε επιλεγμένες χώρες, 2012-2020 (Ιεράρχηση 2019)

Θέση	Έτη Χώρα	2012 200 χλμ.	2015 200 χλμ.	2018 200 χλμ.	2019 200 χλμ.	2020 200 χλμ.
1	Ταϊλάνδη	-	4.755	9.322	7.392	5.326
2	Ιαπωνία	2.878	4.124	6.293	6.447	3.963
3	Γαλλία	2.105	6.091	3.908	6.286	628
4	Ιταλία	2.072	4.186	4.352	5.319	678
5	Ινδία	436	1.567	4.092	4.312	2.225
6	Ην. Βασίλειο	370	2.929	1012	3.515	64
7	Βραζιλία	1.845	4.164	3.563	2.917	1.628
8	Ελλάδα	1.542	2.266	2.927	2.824	2.041
9	ΗΠΑ	3.138	3.550	3.092	2.754	827
10	Ρωσία	1.483	2.465	2.655	2.742	2.527
11	Ισπανία	887	1.285	1.581	2.292	1.069
12	Κίνα	9	111	708	1.879	274
13	Γερμανία	644	1.062	1.197	1.813	266
14	Νότιος Κορέα	129	957	1.941	1.795	1.065
15	Αυστραλία	2.522	2.060	1.216	1.476	712
17	Ουκρανία	328	553	1.064	1.247	1.449
18	Φιλιππίνες	67	571	1.379	1.188	746
19	Βέλγιο	382	569	1.077	1.119	694
20	Ρουμανία	-	121	993	1.022	545
21	Ιρλανδία	233	600	677	646	0
22	Ολλανδία	125	222	623	824	736
23	Καναδάς	610	728	616	733	361
24	Σουηδία	265	484	649	566	418
25	Ταϊβάν	1.025	1.025	546	401	496

Πηγή: Audax Club Parisien. <<http://www.audax-club-parisien.com/download/2020>>

τη δυνατότητα αν όχι τη δυναμική που θα μπορούσε να έχει η ενσωμάτωση των οργανώσεων ποδηλατικού αθλητικού τουρισμού στο διαφημιζόμενο τουριστικό προϊόν της χώρας μας.

Στην Ελλάδα η μόνη μη αγωνιστική εθνικής εμβέλειας ποδηλατική διοργάνωση είναι ίσως η ποδηλατική «Σπαρτακιάδα»¹⁵, που είναι μια ποδηλατική διοργάνωση από την Αθήνα στη Σπάρτη η οποία διοργανώνεται το πρώτο Σάββατο κάθε Οκτώβρη εδώ και 31 χρόνια από την ΠΕΠΑ (ΠΕΠΑ 2021a, b). Η διοργάνωση έχει μια πολύ μικρή διεθνή απήχηση μια και κάθε χρόνο υπάρχουν 10-15 ξένοι ποδηλάτες από ένα πενιχρό σύνολο 300-350 συμμετεχόντων τα τελευταία χρόνια. Οι δυσκολίες στη διοργάνωση, την επικοινωνία, τις διεθνείς σχέσεις και φυσικά η απουσία κρατικής υποστήριξης είναι εμφανείς. Ιδίως όταν η διοργάνωση συγκρίνεται με αντίστοιχες διοργανώσεις όπως π.χ. το Paris-Brest-Paris (PBP 2021) με 5.311 ποδηλάτες, εκ των οποίων οι 778 άνω των 60 ετών, οι 2.296 Γάλλοι και οι 3.015 (57%) διεθνείς. Ή, ακόμα πιο κοντά μας, στην Ιταλία, ο Maratona del Dolomiti¹⁶ (MdD 2019) όπου το 2019 συμμετείχαν 9.038 ποδηλάτες, και τερμάτισαν 8.849, εξ αυτών 926 γυναίκες, Ιταλοί 4.572, διεθνείς επισκέπτες 4.466, ήτοι 50%. Εξ αυτών Γερμανοί 1.099, Εγγλέζοι 987, Ολλανδοί 723, κλπ., Τούρκοι 3, Έλληνες 2. Με τους συνοδούς τους και τους φίλους τους να κατακλύζουν τα υπέροχα ορεινά χωριά στους Δολομίτες, που μοιάζουν με το δικό μας Ζαγόρι. Και αν, όπως λένε οι Εγγλέζοι, «where is a will, there is a way», αρκεί να πείσουμε τους εδώ οργανωτές τουριστικής πολιτικής ότι ο αθλητικός τουρισμός είναι αυτό που δεν έχουμε και είναι το μέλλον.

Οι προσπάθειες βέβαια για διεθνοποίηση της Ελλάδας ως ποδηλατικού τουριστικού προορισμού έχουν ξεκινήσει και καταγράφουν κάποιες καλές προσπάθειες στην Κρήτη. Στην πιο ανεπτυγμένη τουριστικά και με εξωστρεφή τουρισμό περιοχή της χώρας, υπάρχουν, για την ποδηλασία και μόνο, πλήθος τουριστικών/αθλητικών επιχειρήσεων, και διοργανώσεων¹⁷. Θα αναφερθούμε ως καλό παράδειγμα στον ειδικευμένο tour operator, τον Cretan Sports Cycling (2021). Απευθύνεται σε διεθνείς ποδηλάτες, τους φίλους και τις οικογένειές τους. Διοργανώνει «ποδηλατικές διακοπές» με ποδηλατικά τουρ σε όλη τη διάρκεια της σεζόν με ονομασίες όπως Lasithi Plateau, Wine

Roads, κ.ά. που έχουν τουριστική απήχηση. Κορυφαία διοργάνωση είναι ο διεθνούς ακτινοβολίας «τουριστικός αγώνας» το “Tour of Crete”, στα πρότυπα διεθνών ποδηλατικών γύρων, με 6 ετάπ των 70 ως 90 απαιτητικών χιλιομέτρων κάθε μέρα, με χορηγούς και διαφήμιση, που απευθύνεται σε έμπειρους ποδηλάτες κάθε επιπέδου με προεγγραφές από την αρχή του χρόνου. Σημειώνει επιτυχία, ενώ φέτος θα είναι η 5η διοργάνωση και είναι προγραμματισμένος για τις 9-14 Μαΐου 2021. Είναι παράδειγμα προς μίμηση και για άλλες περιφέρειες της χώρας και, αν πολλαπλασιαστεί (αρκετά) σε μέγεθος, θα μπορέσει να ανταγωνιστεί τον Maratona del Dolomiti στα κρητικά βουνά.

Όπως είδαμε, η ποδηλασία έχει πολύ καλές προοπτικές ανάπτυξης αθλητικού τουρισμού στη χώρα μας. Όμως οι οργανωτικές και διοικητικές δυσκολίες για μια συνεχή αλλά και αειφόρο ανάπτυξη, πέραν του σταδίου της «θερμοκοιτίδας», πρέπει να ξεπεραστούν με συνεργασία φορέων, σημείο που πρέπει να γίνει κατανοητό τόσο στην Κρήτη, όσο και στις λοιπές περιφέρειες που ακόμα υστερούν πολύ.

3.2.3. Δρόμοι

Η αρχέγονη αθλητική δραστηριότητα του ανθρώπου, οι δρομικοί αγώνες είναι στη διάρκεια των αιώνων παράγοντας πολιτισμού, παύσης πολέμων και σύσφιξης της φιλίας των λαών. Στα πλαίσια της έντονης και διαχρονικής πολιτιστικής διάστασης των δρομικών αγώνων, και ιδίως των ανοικτών αγώνων, έξω από τα στενά πλαίσια των «επαγγελματιών» αθλητών, είναι και παραμένει σημαντικός πόρος πολιτισμού αλλά και διεθνούς τουριστικής έλξης, υπό προϋποθέσεις κατάλληλης αξιοποίησης και προβολής.

Με επιχειρηματολογία αντίστοιχη αυτής της ποδηλασίας, αλλά και επειδή η παραδειγματολογία των δρομικών εκδηλώσεων είναι πρακτικά «άπειρη», –έχουμε άλλωστε αναφερθεί προηγουμένως στους διεθνείς μαραθωνίους– θα περιοριστούμε να δώσουμε μια διάσταση των ανοικτών δρομικών εκδηλώσεων στην Ελλάδα, και θα σημειώσουμε εκ των προτέρων, αλλά και στο τέλος, ότι είναι ένα κοινωνικό κεφάλαιο και παράλληλα ένας σημαντικότερος πόρος που είναι τελείως ανεκμετάλλευτος για τη χώρα μας, με την εξαίρεση του Μαραθώνιου.

15. Κλασική περίπτωση λάθους ονομασίας, μια και καμία σχέση δεν έχει με τον Σπάρτακο ή τις αθλητικές Σπαρτακιάδες που γίνονταν στις σοσιαλιστικές χώρες στο παρελθόν.

16. Αξιοσημείωτη σύμπτωση ότι οι Ιταλοί δανείστηκαν από μας την ονομασία του 'Μαραθώνιου' για τον αγώνα τους και εμείς από αυτούς τον 'δικό τους' Σπάρτακο για τον δικό μας.

17. Τέτοιες είναι οι <<http://www.cretanadventures.gr/gr/drast-podilasia.html>> και <<https://cyclingcreta.gr/cycling-training-camp/>> αλλά και <<https://www.crete-cycling.com/home.html>> και <<https://wp.bikingcrete.com>> κ.ά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7 Ανοικτοί αγώνες δρόμου, 2018. Σε δημόσιο δρόμο και βουνό, αποστάσεων 5 χλμ., 10 χλμ., ημιμαραθώνιοι και μαραθώνιοι

Αργοσαρωνικός	4	Αίγινα (2)	Ύδρα (1)	Σπέτσες (1)		
Δωδεκάνησα	2	Ρόδος (2)				
Ήπειρος	14	Άρτα (4)	Θεσπρωτία (1)	Ιωάννινα (8)	Πρέβεζα (1)	
Θεσσαλία	27	Καρδίτσα (1)	Λάρισα (16)	Μαγνησία (5)	Σποράδες (2)	Τρίκαλα (3)
Θράκη	3	Έβρος (2)	Ροδόπη (1)			
Ιόνια Νησιά	6	Κέρκυρα (4)	Κεφαλονιά (1)	Κύθηρα (1)		
Κρήτη	13	Ηράκλειο (6)	Ρέθυμνο (4)	Χανιά (3)		
Κυκλάδες	19	Ίος (3)	Άνδρος, Αντίπαρος (2)	Κίμωλος, Σίφνος (2)	Αμοργός, Σύρος, Τήνος (1)	Φολέγανδρος, Κύθνος (1)
Μακεδονία	59	Θεσσαλονίκη (15)	Πιερία (10)	Γρεβενά, Δράμα, Καβάλα, Κοζάνη (5)	Ημαθία, Πέλλα (4)	Σέρρες (3)
Νησιά Αιγαίου	2	Σάμος (1)	Χίος (1)			Δονούσα, Νάξος, Σαντορίνη (1)
Πελοπόννησος	41	Αργολίδα (10)	Αρκαδία (8)	Αχαΐα (6)	Κορινθία (5)	Μεσσηνία (4)
Στερεά Ελλάδα	95	Αττική (69)	Αιτωλοακαρνανία, Βοιωτία (5)	Φθιώπδα (8)	Εύβοια (4)	Ηλεία, Λακωνία (4) Ευρυτανία, Φωκίδα (2)
ΣΥΝΟΛΟ:	286	ανοικτοί αγώνες δρόμου				

Πηγή: Έρευνα και επεξεργασία συγγραφέα.

Οι 100+ διοργανώσεις ανοικτών αγώνων δρόμου, σε όλη τη χώρα, έχουν μια ιδιαίτερα αυξανόμενη δυναμική τα τελευταία χρόνια που παρατηρείται στην Ευρώπη, αλλά και σε όλον το κόσμο, μια στροφή προς στην πιο υγιεινή και αθλητική ζωή.

Πιο συγκεκριμένα, τα δρομικά αγωνίσματα σε δημόσιους χώρους έχουν ονομασίες όπως 'λαϊκοί' ή 'ανοικτοί' «αγώνες», ή δρόμοι υγείας, ή δρόμοι ειδικού σκοπού, π.χ. για συλλογή χρημάτων από σπόνσορες, ή για οικολογικές διεκδικήσεις κ.ά. και μπορεί να διεξάγονται σε ειδικές εγκαταστάσεις όπως πάρκα ή στάδια, ή –και πιο συχνά– να διεξάγονται σε δημόσιο δρόμο μέσα στον αστικό ιστό, ή σε περιαστικές διαδρομές, παράκτιες, παραλίμιες, ή ορεινές, ή και καθαρά ορειβατικές όπως ο διεθνώς γνωστός «Μαραθώνιος του Ολύμπου» (44 χλμ.) που στις 26.6.2021 έχει προγραμματιστεί η 17η διεξαγωγή του (Olympus Marathon 2021), ή ο μαραθώνιος στο βουνό «Έρω» (38,5 χλμ.) της Ύδρας (Hydrastrail.gr 2021) που έχει προγραμματιστεί για τις 10 Απριλίου 2021, και άλλοι τέτοιοι αγώνες που συχνά ονομάζονται «άθλοι», λόγω της δυσκολίας τους. Οι δύο που αναφέρθηκαν και ελάχιστοι ακόμα έχουν διεθνή απήχηση, που θα μπορούσε να γίνει ακόμα μεγαλύτερη με κατάλληλη «υιοθέτηση» από τους υπευθύνους της τουριστικής προβολής της χώρας, όσο και από τους Έλληνες tour operators.

Ειδικότερα, υπάρχουν αγώνες 5 χιλιομέτρων, 10 χιλιομέτρων, ημιμαραθώνιοι (21 χλμ.) και μαραθώνιοι σε δημόσια οδό. Επίσης, υπάρχουν ορεινοί δρόμοι ποικίλων αποστάσεων και βαθμών δυσκολίας, ανάλογα με την κλίση και τη διαμόρφωση του εδάφους, όπως οι προαναφερθέντες αλλά και άλλοι μικρότεροι, όπως ο πολύ δημοφιλής «Ευκλής» (8,5 και 15 χλμ.) στον Υμηττό, και πολλοί ακόμα. Ο αριθμός τους είναι που εκπλήσσει και επίσης η γεωγραφική διασπορά τους σε όλη τη χώρα. Για παράδειγμα για το 2018 στην Αττική διοργανώθηκαν 65 αγώνες, ενώ σε όλη τη χώρα καταγράφηκαν 286 ανοικτοί αγώνες δημόσιου δρόμου και βουνού, αποστάσεων 5 και 10 χλμ., ημιμαραθώνιοι και μαραθώνιοι (βλέπε Πίνακα 7).

Το τεράστιο αυτό δυναμικό είναι κατά τη μεγάλη πλειονότητά του τουριστικά ανεκμετάλλευτο, ενώ οι δρόμοι αυτοί, π.χ. οι 19 δρόμοι στις Κυκλάδες, αλλά και σε όλες τις πανέμορφες περιοχές της χώρας μας, θα μπορούσαν να είναι διεθνή γεγονότα αθλητικού τουρισμού και αιχμή του δόρατος της ελληνικής φιλοξενίας.

4. Συμπεράσματα

Από τη θεωρητική αλλά και την εμπειρική προσέγγιση προκύπτει ότι ο αθλητικός τουρισμός είναι στήριγμα μιας αειφόρου ήπιας τουριστικής ανάπτυξης,

που είναι και ο πρώτος στόχος του άρθρου. Το άρθρο αναδεικνύει την τουριστική ανάπτυξη με σεβασμό στο περιβάλλον αλλά και τα ανθρωπιστικά ιδεώδη, την ευγενή άμιλλα, και με μια προσέγγιση αγάπης και φροντίδας για το ανθρώπινο σώμα, στα πλαίσια του αρχαιοελληνικού «νους υγιάς εν σώματι υγείη».

Ειδικότερα για την Ελλάδα, όπως αναπτύχθηκε στη συνέχεια, προκύπτει ότι με τον αθλητικό τουρισμό και με μια προσέγγιση «από τα κάτω», από τις τοπικές δηλαδή κοινωνίες των πόλεων, των νησιών και της ενδοχώρας, μπορεί να προκύψουν ρεαλιστικά και αειφορικά οφέλη πρωτίστως για τις κοινωνίες αυτές και λιγότερο για τους διεθνείς tour operators και τις παγκοσμιοποιημένες τουριστικές εταιρείες. Όπως σημειώσαμε και στην ανάλυση, ο αθλητικός τουρισμός έρχεται από το μακρινό ιστορικό παρελθόν και παράλληλα είναι το μέλλον.

Ο σκοπός του άρθρου θα θεωρείται ότι επετεύχθη αν αυτό στάθηκε ικανό όχι μόνο να τύχει της προσοχής αλλά και να αποτελέσει έναυσμα δράσεων από τους τοπικούς αλλά και κεντρικούς φορείς στην κατεύθυνση της ένταξης του αθλητικού τουρισμού στις βασικές προτεραιότητες του τουριστικού σχεδιασμού της χώρας μας για μια αειφόρο, περιβαλλοντικά βιώσιμη, γεωγραφικά ισόρροπη και κοινωνικά δίκαιη ανάπτυξη.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Βαγιονής, Ν., Κασμάτη, Ε. και Καφούρος, Β. (2011). *Ξενοδοχεία πολυτελείας στην Ελλάδα: Δυναμική και αναπτυξιακές προοπτικές*. ΚΕΠΕ, Εκθέσεις αρ.66. ISBN: 978-960-341-098-0.

Βαγιονής, Ν. και Λεοντίδου, Λ. (2020). Μεσογειακός πολιτιστικός και οικιστικός τουρισμός: εναλλακτικές μορφές ως διέξοδοι από την εποχικότητα και την ευαλωτότητα. Περιφέρεια - Region & Periphery. *Επιστημονική Επιθεώρηση για την Περιφερειακή Οικονομία και Πολιτική*, τ. 10: 71-103. ISSN 2623-4920, DOI: <https://doi.org/10.12681/rp.25481>.

Βαρβαρέσος, Σ. (2000). *Τουρισμός: έννοιες, μεγέθη, δομές*. Εκδόσεις Προπομπός.

EIO (2021). <<https://www.eio.gr/>> Όμιλοι Μέλη Ομοσπονδίας. Πρόσβαση Ιαν. 2021.

ΕΟΟΑ (2021a). <http://www.eooa.gr/?page_id=542> Πρόσβαση Ιαν. 2021.

ΕΟΟΑ (2021b). <http://www.eooa.gr/?page_id=353> Πρόσβαση Ιαν. 2021.

EOT (2003). ΦΕΚ 959/2003: <http://gnto.gov.gr/sites/default/files/fe_k_959_2003.pdf> Πρόσβαση Ιαν. 2021.

Ζαχαράτος, Γ. (2010). *Σταθμοί στην εξέλιξη της Ελληνικής Ξενοδοχίας*. Έκδοση ΞΕΕ.

Λαγός, Δ. (2016). *Θεωρητικές προσεγγίσεις στον τουρισμό*. Εκδόσεις Κριτική.

ΠΕΠΑ (2021a). <<http://www.pepa.gr/index.php/topics/option/1>> Πρόσβαση Ιαν. 2021.

ΠΕΠΑ (2021b). <<http://www.pepa.gr/index.php/topics/option/5>> Πρόσβαση Ιαν. 2021.

ΣΕΓΑΣ (2021). <<https://www.athensauthenticmarathon.gr/site/index.php/el/event-gr/general-gr>> Πρόσβαση 1/2021.

Ξενόγλωσση

Brevets.gr (2021). <<https://brevets.gr/brevets.html>>

Cornwall, J. L. (2018). "Economic growth". Encyclopedia Britannica. <<https://www.britannica.com/topic/economic-growth>> Πρόσβαση Ιαν. 2021.

Cretan Sports Cycling (2021). <<https://cretansportscycling.gr/new/>>

Cruz-Milán, O. (2017). "Plog's Model of Typologies of Tourists". Στο Lowry Linda (ed.), *The SAGE International Encyclopedia of Travel and Tourism*. SAGE Publications, Inc.

Hydrastrail.gr (2021). <<https://hydrastrail.gr/>>

Maslow, A. H. (1954). *Motivation and Personality*. New York: Harper & Row Publishers.

MdD (2019). <<https://www.maratona.it/it/statistiche-2019>> Πρόσβαση Ιαν. 2021.

OECD (2021). <<http://www.oecd.org/development/>> Πρόσβαση Ιαν. 2021.

Olympus Marathon (2021). <<https://www.olympus-marathon.com/>> Πρόσβαση Ιαν. 2021.

PBP (2021). <<http://www.paris-brest-paris.org/index2.php?lang=en&cat=presentation&page=statistiques>> Πρόσβαση Ιαν. 2021.

Penn Museum (2021). "Greatest Ancient Olympians: The Real Story of the Ancient Olympic Games - Penn Museum". Πρόσβαση Ιαν. 2021.

Pezoporos.gr (2021). <<https://www.pezoporos.gr/pez/syllpra.asp?cat=pos&toggle=1>> Πρόσβαση Ιαν. 2021.

Pryds, D. (2000). "Studia as Royal Offices: Mediterranean Universities of Medieval Europe". Στο Courtenay, William J., Miethke, Jürgen and Priest, David B. (eds.), *Universities and Schooling in Medieval Society, Education and Society in the Middle Ages and Renaissance*, 10, p. 83. Leiden: Brill. ISBN 90-04-11351-7, ISSN 0926-6070.

Rait, R. S. (1969). *Life in the Medieval University*. University of Michigan Press. ISBN 0-527-73650-3.

Rashdall, H. (1895). *The Universities of Europe in the Middle Ages*. Oxford: Clarendon Press. <<https://archive.org/details/universitieseur05rashgoog/page/n8/mode/2up>> Πρόσβαση Ιαν. 2021.

Rostow, W. W. (1960). *The stages of Economic Growth: a non-communist manifesto*. Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-40928-5.

Snowreport.gr (2021). <<http://www.snowreport.gr/>>. Πρόσβαση Ιαν. 2021.

Time (2019). <<https://time.com/5683934/thomas-cook-travel-collapse/>> Πρόσβαση Ιαν. 2021.

Top100golfcourses.com (2021). <<https://www.top100golfcourses.com/golf-course/costa-navarino-bay>> Πρόσβαση Ιαν. 2021.

UN (1993). *Guidelines on statistics of international tourism*. Statistical Papers, New York.

UNWTO (2005). *Making Tourism More Sustainable - A Guide for Policy Makers*, UNEP and UNWTO, p.11-12. <<https://www.unwto.org/sustainable-development>> Πρόσβαση Ιαν. 2021.

UNWTO (2021). <<https://www.unwto.org/responsible-tourism-the-key-to-building-back-a-better-industry>> Πρόσβαση Ιαν. 2021.

Williamson, A. (1998). *The Golden Age of Travel*. Thomas Cook Publishing, ISBN 978-1-900341-33-2.

Xionodromika.gr (2021). <<https://xionodromika.gr/#>> Πρόσβαση Ιαν. 2021.